

महाराष्ट्र शासन
उच्च शिक्षण संचालनालय
शिक्षण शुल्क समिती, मुंबई

(राज्यातील विनाअनुदानित व कायम विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र व शारिरीक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांसाठी)
कार्यालयाचा पत्ता- शासकीय अध्यापक महाविद्यालय, एलफिन्स्टन तांत्रिक विद्यालय आवार,
१ ला मजला, ३ महापालिका मार्ग, धोबी तलाब, मुंबई-४०० ००१

Web:www.mahasss.in Tel-022 20824478 E-mail : jd.hesss-mh@gov.in

शिक्षण शुल्क समितीच्या दि.०५-०९-२०२४ च्या बैठकीचे इतिवृत्त

शिक्षण शुल्क समितीची बैठक दि.०५-०९-२०२४ रोजी दु.०२.०० वाजता मा. अध्यक्ष, शिक्षण शुल्क समिती, मुंबई तथा मा. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय यांचे अध्यक्षतेखाली मा. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांच्या दालनात आयोजित करण्यात आली होती. शिक्षण शुल्क समितीच्या बैठकीस खालील सदस्य/अधिकारी उपस्थित होते.

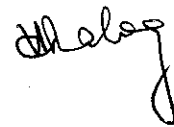
अ.क्र.	उपस्थित अधिकारी/ पदाधिकारी	पदनाम
१	मा.श्री. विकास चंद्र रस्तोगी, मा. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	अध्यक्ष
२	मा.श्री. बबन माळी, उपसचिव, वित्त विभाग (मा.प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय यांचे प्रतिनिधी)	सदस्य
३	डॉ. श्रीनिवास धुरे, प्राचार्य, सिडनहॅम वाणिज्य व अर्थशास्त्र महाविद्यालय, मुंबई	सदस्य
४	श्री. व्ही. बी. शर्मा- सनदी लेखापाल तथा व्ही. बी. शर्मा अॅन्ड कं, चार्टर्ड अकाऊन्टन्ट्स गोंदिया	सदस्य
५	डॉ. नलिनी पाटील-सदस्य, खाजगी शिक्षक प्रशिक्षक संघटनेचा प्रतिनिधी (शिक्षणशास्त्र) तथा प्राचार्य, एस.एन.डी.टी. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, पुणे	सदस्य
६	डॉ. महेश देशपांडे - खाजगी शिक्षक प्रशिक्षक संघटनेचे प्रतिनिधी (शारीरिक शिक्षणशास्त्र) तथा सहयोगी प्राध्यापक, चंद्रशेखर आगाशे शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय, पुणे	सदस्य
७	मा. डॉ. शैलेन्द्र देवळाणकर, प्र. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (ऑनलाईन उपस्थिती)	सदस्य सचिव
८	श्री. हरिविजय शिंदे, सहसंचालक, शिक्षण शुल्क समिती, मुंबई	सदस्य

(डॉ. शैलेन्द्र देवळाणकर)

प्र. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण)

महाराष्ट्र राज्य, पुणे - १

तसेच बैठकीस खालील विशेष निमंत्रित उपस्थित होते.

अ.क्र.	उपस्थित विशेष निमंत्रित	पदनाम
९	श्री. एस. ए. सोनवणे, सहयोगी प्राध्यापक, सेकंडरी ट्रेनिंग कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, मुंबई	शिक्षणशास्त्र विषयाचे तज्ज्ञ
१०	श्रीमती वैशाली बापट, खर्च लेखापाल, वांद्रे (पूर्व), मुंबई	प्रस्ताव तपासणी खर्च लेखापाल
११	श्री. कैलाश गांधी, खर्च लेखापाल, मे.कैलाश गांधी अॅन्ड असोसिएट्स, वाशी, नवी मुंबई	प्रस्ताव तपासणी खर्च लेखापाल

निमंत्रित सदस्य म्हणून डॉ.राजेंद्र ढाकणे, सह.प्राध्यापक, शारीरिक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, मुंबई-शारीरिक शिक्षणशास्त्र विषयाचे तज्ज्ञ, डॉ. मेघा गुळवाणी, संस्था प्रतिनिधी, मॉडर्न एज्युकेशन सोसाईटी, वीटा, सांगली-निमंत्रित सदस्य यांनी बैठकीस उपस्थित राहू शकत नसल्याबाबत ईमेलवरून कळविले आहे.

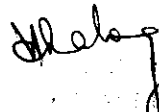
बैठकीच्या सुरुवातीस मा.अध्यक्ष, शिक्षण शुल्क समिती तथा मा.प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांनी उपस्थितांचे स्वागत करून बैठकीच्या आयोजनाबाबतची प्रस्तावना केली. सदर बैठकीत विषयपत्रिकेनुसार खालील विषयाबाबत चर्चा व निर्णय झाले.

विषय क्र.०१:- राज्यातील शिक्षणशास्त्र व शारिरीक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांकडून प्राप्त झालेल्या शै. वर्ष २०२४-२५ करिताच्या तज्ज्ञांकडून तपासणी झालेल्या ६९ महाविद्यालयाच्या शुल्कास मान्यता मिळणेबाबत.

सन २०२४-२५ करिता शुल्क निश्चितीकरिता प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांपैकी तज्ज्ञांकडून तपासून प्राप्त झालेले उर्वरित ६९ प्रस्ताव समितीपुढे शुल्क निश्चितीसाठी सादर करण्यात आले. शिक्षण शुल्क समितीच्या नियमावलीतील मुद्दा क्र.२.१.२ Salary of Employees (Teaching & Non-teaching) paid through Bank Accounts only will be considered for calculation of fee. salary paid in cash will be disallowed. असे नमुद केलेले आहे. या नियमाच्या अनुषंगाने महाविद्यालयांनी वेतनावरील खर्च हा पूर्णतः बँकेमार्फत करणे आवश्यक होते. महाविद्यालयाच्या बँकेमार्फत अदा केलेल्या वेतनाच्या अनुषंगाने परिगणना करून आलेले शुल्क किंवा समितीने निश्चित करून दिलेल्या अंतिम मंजूर शुल्कात २० टक्के वाढ करून आलेले शुल्क यापैकी जे कमी असेल ते शुल्क मंजूर करणेबाबत निर्णय घेण्यात आला.

तसेच ज्या महाविद्यालयांनी विकास शुल्क, विकास योजना व विकास शुल्क जमा करण्याकरिता नवीन बँक खाते क्रमांक सादर केला आहे, अशाच महाविद्यालयांचे विकास शुल्क(Devlopment Fee) मंजूर करणेबाबत निर्णय घेण्यात आला. अंतिम मंजूर शिक्षण व विकास

(**डॉ. शैलेंद्र देवळाणकर**)
प्र. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण)
महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

प्र. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण)
महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

शुल्क परिशिष्टनिहाय नमुद केलेले आहे.

परिशिष्ट अ -बी.एड-	३३ महाविद्यालये
परिशिष्ट ब-एम.एड-	०७ महाविद्यालये
परिशिष्ट क-बी.पी.एड-	१० महाविद्यालये
परिशिष्ट ड-एम.पी.एड-	१२ महाविद्यालये
परिशिष्ट इ-बी.ए/बी.एस्सी-बी.एड-०३	महाविद्यालये
परिशिष्ट फ -स्पेशल बी.एड-	०१ महाविद्यालय

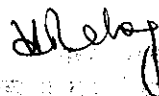
१.१ ६९ महाविद्यालयापैकी एका महाविद्यालयाचा प्रस्ताव (प्रस्ताव क्र.१९०) अपूर्ण अभिलेख असल्याने तसेच प्रस्ताव क्र.२९३ लेट एच.जी. अलियास बाळासाहेब खराडे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,कोल्हापूर (Division-A) व २९४ लेट एच.जी. अलियास बाळासाहेब खराडे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,कोल्हापूर (Division-B) या एकाच महाविद्यालयाचे दोन स्वतंत्र Division असल्याचे आवश्यक ते अभिलेख मागविणे, दोन वेगवेगळे Division असल्याची खात्री न झाल्यास फेरतपासणी करून दोनही Division ला एकच शुल्क मंजूर करणेबाबत, पुढील बैठकीत ठेवणेबाबत निर्णय घेण्यात आला.

१.२ महाविद्यालयांनी उपरोक्त प्रमाणे मंजूर झालेले शुल्क महाविद्यालयाच्या संकेतस्थळावर अपलोड (Upload) करावे आणि विद्यार्थ्यांकडून तेवढेच शुल्क आकारावे. तसेच शुल्क नियमावलीतील नियम क्र.१.४ (e) नुसार While calculating the fee committee has considered all the expenses including Eligibility Fee, University Fee, Laboratory Fee, Library Fee, Gymkhana Fee, Information Brochure Fee, etc therefore the colleges should not collect any fee other than the Tuition Fee & Development Fee approved by S.S.S. नुसार शुल्क निश्चिती करताना समितीने उपरोक्त खर्च विचारात घेतलेले आहेत. त्यामुळे महाविद्यालयाने समितीने निश्चित करून दिलेल्या शिक्षण शुल्क व विकास शुल्क याव्यतिरिक्त इतर शुल्क आकारू नये, असे बैठकीत ठरविण्यात आले.

त्यामुळे महाविद्यालयांनी समितीने निश्चित करून दिलेले शिक्षण व विकास शुल्क याशिवाय इतर शुल्क आकारू नये, तसेच विद्यापीठांनी विनाअनुदानित व कायम विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र व शारिरीक शिक्षणशास्त्र अभ्यासक्रमांकरिता परिक्षा शुल्क वगळता इतर शुल्क निश्चित न करणेबाबत मा. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचेमार्फत सर्व विद्यापीठांना कळविण्यात यावे, असा निर्णय झाला. तसेच विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण सन २०२४-२५ पासून विनाअनुदानित व कायम विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र व शारिरीक शिक्षणशास्त्र अभ्यासक्रमांचे इतर शुल्कास MahaDBT Portal वर मंजूरी देण्यात येवू नये, असे मा. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचेमार्फत कळविण्यात यावे, असा निर्णय झाला.

विषय क्र.०२ अल्पसंख्याक महाविद्यालयांच्या सन २०२४-२५ करिताच्या तज्ज्ञांकडून पडताळणी झालेल्या १९ महाविद्यालयांच्या पडताळणीनुसार आलेल्या शुल्कास मान्यता मिळणे.

(डा. शैलेंद्र देवळाणकर)
प्र.शिक्षण संचालक(उच्च शिक्षण)
महाराष्ट्र राज्य,पुणे-१

प्र.शिक्षण संचालक(उच्च शिक्षण)
महाराष्ट्र राज्य,पुणे-१

सन २०२४-२५ करिता शुल्क निश्चितीकरिता प्राप्त झालेल्या अल्पसंख्याक महाविद्यालयांच्या प्रस्तावांपैकी खर्च लेखापालांकडून तपासून प्राप्त झालेले उर्वरित १९ प्रस्ताव समितीपुढे शुल्क पडताळणीसाठी सादर करण्यात आले. प्रचलित नियमावलीतील तरतूदीनुसार तज्ज्ञांकडून तपासून घेण्यात आले.

शिक्षण शुल्क समितीच्या नियमावलीतील मुद्दा क्र.२.१.२ Salary of Employees (Teaching & Non-teaching) paid through Bank Accounts only will be considered for calculation of fee. salary paid in cash will be disallowed. असे नमुद केलेले आहे. या नियमाच्या अनुषंगाने महाविद्यालयांनी वेतनावरील खर्च हा पूर्णतः बँकेमार्फत करणे आवश्यक होते. महाविद्यालयाच्या बँकेमार्फत अदा केलेल्या वेतनाच्या अनुषंगाने परिगणना करून आलेले शुल्क किंवा समितीने यापूर्वी मंजूर करून दिलेल्या पडताळणी करून दिलेले अंतिम मंजूर शुल्कात २० टक्के वाढ करून आलेले शुल्क यापैकी जे कमी असेल ते शुल्क पडताळणी करून आलेले शुल्क म्हणून अंतिम करणेबाबत, निर्णय घेण्यात आला.

सादर महाविद्यालयांचे शुल्क निश्चितीचे अधिकार अबाधित असतानाच शिष्यवृत्तीसाठी शुल्क पडताळणी करत असताना सर्व नियमांचे पालन करणे आवश्यक आहे. पडताळणी करून आलेले शिक्षण व विकास शुल्क परिशिष्टात नमुद केलेले आहे.

परिशिष्ट अ१ -बी.एड- १३ महाविद्यालये

परिशिष्ट ब१-एम.एड- ०३ महाविद्यालये

परिशिष्ट क१-बी.पी.एड- ०२ महाविद्यालये

परिशिष्ट ड१-एम.पी.एड- ०१ महाविद्यालये

विषय क्र.०३ मागील बैठकीत महाविद्यालयांच्या निश्चित/ पडताळणी झालेल्या शुल्काबाबत प्राप्त झालेले आक्षेप समितीच्या विचारार्थ सादर.

शिक्षण शुल्क समितीच्या दि.१४.०८.२०२४ च्या बैठकीत मंजूर करून दिलेल्या शुल्कावर ५२ महाविद्यालयांनी आक्षेप सादर केले आहेत. सादर आक्षेप समितीपुढे विचारार्थ ठेवण्यात आले होते. यावर समितीत सविस्तर चर्चा होवून महाविद्यालयांनी सादर केलेल्या अभिलेखांच्या आधारे खर्च लेखापाल यांचेकडून फेरतपासणी करून समितीच्या पुढील बैठकीत सादर करावेत. तसेच आक्षेप सादर केलेल्या महाविद्यालयांपैकी प्रस्तुत बैठकीपर्यंत एका महाविद्यालयाचा आक्षेप तपासून झालेला आहे. सादर महाविद्यालयाचे खालीलप्रमाणे शुल्क फेरनिश्चित करण्यास समितीने मान्यता दिली. आक्षेप प्राप्त झाल्यानंतर ज्या महाविद्यालयांनी खर्चानुसार शुल्क मिळणेबाबत मागणी केलेली आहे, अशा महाविद्यालयांकडून नियमावलीतील नियम क्र.१.४ C नुसार आवश्यक ते अभिलेख मागवून, त्यांची फेरतपासणी करून समितीपुढे सादर करण्यात यावेत, असे ठरले.

परिशिष्ट इ२-बी.एड.फेरतपासणी- ०१ महाविद्यालय

(डॉ. संतोष चंद्रशेखर)
प. शिक्षण विभाग, महाविद्यालय शिक्षण,
महाविद्यालय, मुंबई

Dr. Santosh Chandra
प. शिक्षण विभाग,
महाविद्यालय शिक्षण,
महाविद्यालय, मुंबई

विषय क्र.०४ महाविद्यालयांच्या विकास शुल्कास मान्यता मिळणेबाबत.

समितीच्या नियमावलीतील नियम क्र.२.६ नूसार ज्या महाविद्यालयांकडून विकास खाते व विकास योजना इ.अभिलेख सादर केले अशा मागील बैठकीत विकास शुल्क मान्य झालेल्या एकूण ०८ महाविद्यालयांना सन २०२४-२५ पासून विकास शुल्क लागू करणेबाबत निर्णय घेण्यात आला.

परिशिष्ट अ३-बी.एड- ०८ महाविद्यालये

एन.सी.टी.ई. मार्गदर्शक सूचना तसेच समितीच्या नियमावलीनुसार ज्या महाविद्यालयांना समितीने विकास शुल्क मंजूर करून दिले, अशा सर्व (अल्पसंख्यांक तसेच विनाअल्पसंख्यांक) महाविद्यालयांना प्रस्ताव सादर करताना महाविद्यालयांनी शैक्षणिक वर्षात विकास योजनांवर खर्च केल्याबाबतचा विकास शुल्काचा स्वतंत्र ताळमेळ (हिशोब), सादरचा खर्च कोणत्या विकासकामांवर त्याचा स्वतंत्र तपशील, विकास शुल्क विकास खात्यात जमा झाल्याबाबत विकास खात्याचे स्वतंत्र बँक स्टेटमेंट इ. अभिलेख समितीस सादर करणे बंधनकारक राहिल, असा निर्णय झाला. ज्या महाविद्यालयांना समितीने विकास शुल्क मंजूर करून दिले नाही, अशा महाविद्यालयांनी परस्पर विकास शुल्क आकारू नये, असा निर्णय झाला. पुढील वेळेस प्रस्ताव सादर झाल्यानंतर सादरचे अभिलेख सादर केल्यास समितीच्या खर्च / सनदी लेखापाल यांचेमार्फत तपासून घेवून योग्य असल्याची खात्री करूनच विकास शुल्क मंजूर करण्यात येईल, असे ठरले.

विषय क्र.०५ अध्यक्षांच्या परवानगीने ऐनवेळी उपस्थित होणारे विषय.

५.१ समितीच्या नियमावलीतील मुद्दा क्र.२.११.१ नूसार infrastructure facilities/amenities इत्यादी बाबी महाविद्यालयाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणे, मुद्दा क्र.२.१४.१ नूसार Computation sheet हे महाविद्यालयाच्या सूचना फलक व संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणे, मुद्दा क्र.२.१५.१ शुल्क निश्चितीसाठी सादर केलेल्या प्रस्तावाची प्रत विद्यार्थी व पालकांसाठी महाविद्यालयाच्या कार्यालयात उपलब्ध करून देणे तसेच मुद्दा क्र.२.१५.२ नूसार शिक्षण शुल्क समितीने निश्चित करून दिलेले अंतिम शुल्क महाविद्यालयाच्या सूचना फलकावर व संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणे या नियमावलीतील तरतूदीचे पालन करणेबाबत महाविद्यालयांना कळविण्यात यावे, असा निर्णय झाला.

५.२ महाविद्यालयाकडून शुल्क निश्चितीकरिता सादर केलेल्या प्रस्तावातील प्राप्त झालेली विद्यार्थीहितार्थ महत्त्वाची असलेली माहिती शिक्षण शुल्क समितीच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करावी, असा निर्णय झाला.

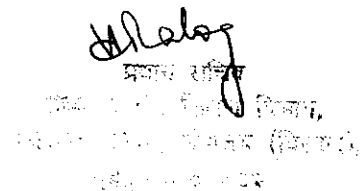
५.३ काही महाविद्यालयांनी प्रस्ताव सादर करताना किंवा शुल्क निश्चित झाल्यानंतर समितीसमोर आपले म्हणणे समक्ष ऐकून घेणेबाबत समितीस विनंती केली होती. याबाबत समितीत चर्चा होवून अशा महाविद्यालयांनी समितीस ८ दिवसात कळविण्यात यावे व अशा महाविद्यालयांना समितीसमोर योग्य त्या कागदपत्रासह बाजू मांडण्याची संधी देण्यात यावी, असे ठरले.

(डॉ. शैलेंद्र देवघाणकर)

प्र. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण)

महाराष्ट्र राज्य, पुणे - १

प्रधान अधीक्षक
महाविद्यालय, पुणे
महाराष्ट्र राज्य, पुणे - १

५.४ शासकीय महाविद्यालयात व विद्यापीठात चालविण्यात येणारे विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र व शारीरिक शिक्षणशास्त्र अभ्यासक्रम यांची शुल्क निश्चिती शिक्षण शुल्क समितीच्या कार्यक्षेत्रात आहेत किंवा कसे, याबाबत तपासणी करावी, असा निर्णय झाला.

५.५ सन २०२४-२५ चे शुल्क निश्चितीनंतर ज्या महाविद्यालयांच्या शुल्कांमध्ये २५ टक्केपेक्षा अधिक घट होत आहे, अशा महाविद्यालयांची विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण विभाग यांचे मार्फत तपासणी पथक पाठवून फेरतपासणी करणे तसेच अशा महाविद्यालयांच्या तपासणीकरिता विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण विभाग यांचे मार्फत यापूर्वी पाठविण्यात आलेल्या अधिकाऱ्यांचा अहवाल असे दोन अहवाल १५ दिवसांत प्राप्त करून घेणे, सदर महाविद्यालयांच्या यापूर्वी तपासणी केलेल्या तसेच नव्याने प्राप्त होणाऱ्या अहवालाची पडताळणी करणे व तफावत आढळून आल्यास विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण विभाग यांचे मार्फत यापूर्वी पाठविण्यात आलेल्या अधिकाऱ्यांना कारणे दाखवा नोटीस देण्यात यावी, उपरोक्त कार्यवाही मा. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे मार्फत करण्यात यावी, असा निर्णय झाला.

५.६ शिक्षण शुल्क समितीने महाविद्यालयाचे शुल्क कसे निश्चित करण्यात आले याचा खर्च लेखापाल यांनी समितीस सादर केलेला अहवाल प्रत्येक महाविद्यालयास उपलब्ध करून दिलेला आहे. सदर अहवाल हा फक्त महाविद्यालयाचे माहितीस्तव पाठविण्यात आलेला आहे. विद्यार्थ्यांकडून शुल्क आकारताना इतिवृत्तासोबत पाठविलेल्या परिशिष्टानुसारच शुल्क आकारावे. असे महाविद्यालयांना कळविण्यात यावे, असे ठरले.

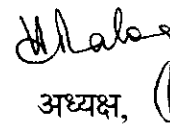
उपरोक्त परिशिष्टात नमूद शिक्षण शुल्काबाबत महाविद्यालयांना आक्षेप असल्यास अशी महाविद्यालये योग्य त्या अभिलेख/कागदपत्रासह ८ दिवसात समितीकडे आक्षेप सादर करू शकतील. समितीच्या पुढील बैठकीत सदर आक्षेप सादर करण्यात येतील.

सहसंचालक तथा सदस्य शिक्षण शुल्क समिती, मुंबई यांनी उपस्थितांचे आभार मानले व सदर बैठक समाप्त झाली.

सदस्य सचिव,
शिक्षण शुल्क समिती
तथा
प्र.संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे

(डॉ. शैलेंद्र देवराव शिंदे)
प्र. शिक्षण संचालक, उच्च शिक्षण
मंत्रालय, मुंबई

अध्यक्ष,
शिक्षण शुल्क समिती
तथा

प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
मंत्रालय, मुंबई

(डॉ. शैलेंद्र देवराव शिंदे)
प्र. शिक्षण संचालक, उच्च शिक्षण
मंत्रालय, मुंबई